

կապարէն ալ ծանր կը կշռէ . ուստի կ'ափսոսայ տուածին . ասանկով կ'աւրուին իրարու հետ , ու երկուքն ալ իրաւունք չունին : Բարիք ընելը առտուր չէ , ուստի դաշնադրութիւններու ալ կարօտ չէ՝ ոչ սրտով և ոչ խօսքով : Բսակաները երկու դիաց ալ բաց պիտի կենան , ու շահը կամ վատակը պիտի չմտածուի : Բարերարը գոհ պիտի ըլլայ ան զուարճութեամբ՝ որ աղէկ մարդը բարիք ընելու ատենը կը վայելէ . բարիք ընդունողն ալ պէտք է որ բարերարին իր ձեռքէն եկած հատուցումն ընէ : Բսենք թէ ասիկայ չըրաւ իր պարտքը . մէկալը ինչո՞ւ անոր դէմ ընելու համար՝ ուրիշի ալ բարիք պիտի չընէ : Դսենք թէ մէկ երկու իրեք չորս հոգի ապեւրախտ գտնուեցան իրեն դէմ . որչափ միտթարութիւն պիտի ըլլայ իրեն որ մէկ ճշմարիտ բարեկամ մը գտնէ : Զէ . դսենք թէ ան բարեկամն ալ չգտաւ . ինչ իրաւամբ պիտի զղջայ ըրած վեհանձնութեանն ու առատաձեռնութեանը վրայ :

ԿՈՇԾԻ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տղոց ստախօսութեանը վրայ :

ՆԱԽԸՆԹԱՑ յօդուածին մէջ տասը տասուերկու տարեկան կամ աւելի մանր տղոց մէկ քանի պակասութեցը վրայ խօսած ըլլալով , հարկաւոր կը սեպենք տղոց վրայ երեցած մէկ քանի սովորական պակասութեանցը վրայ ալ խօսելու այլեայլ յօդուածներով . և նախ ստախօսութեան ախտէն կը սկսինք :

Ինչպէս որ շատ մարդ իր վրայ ալ քիչ շատ փորձած կ'ըլլայ , որ և իցէ պակասութեան երբոր դիմացը չառնուի՝ ան պակասութիւնը ոչ միայն չերթար մարդուս վրայէն տարիքը առնելով , հապա ալ աւելի կը զօրա-

նայ , ու անուղղելի ախտ մը կը դառնայ :

Ստախօսութե ախտը ատեն անցնելէն ետե անուղղելի պակասութիւն ըլլալուն այնչափ օրինակներ ու պատմութիւններ կան՝ որ շատ մարդ լսած կ'ըլլայ , և աւելորդ է հոս երկայն բարակ պատմելը . բայց մէկը ամենեւին նոյն բաները լսած ալ չըլլայ նէ , կրնայ ինքն իրեն մակաբերել թէ աս ախտը պէտք է որ անդարմանելի ըլլայ շատ առաջ երթալէն ետե :

Ս ասն զի ամէն անգամ ճշմարտութիւնը զուրցելը այնպիսի դժուարին բան է , որ խղճմտանքաւոր ու արդար մարդն ալ երբեմն շատ կը տագնապի . ուր թողունք ան մարդը որ ստախօսութեան ինչ ցած բան ըլլալը չհասկընայ , ինչպէս առ հասարակ ամենայն տղաք , և կարծէ թէ ամէն դժուար պատասխաններուն մէջ միմիայն դիւրին ու վտանգէ փախչելու պատասխանը սուտ զուրցելն է : Ինոր համար տղաք իրենց յանցանքները ուրիշ կերպով չկարենալով պարտրկել ստախօսութիւնը ձեռք կ'առնեն , ու մէյմը որ տեսնեն թէ ստուծեամբ բաներնին կը շտկեն , ալ անկէ ետե մտքերնին ալ կը համոզուի թէ պէտք եղած ատենը մէկէն սուտ մը կ'ոտրելու է :

Ղաւտիարակ մը աս բանս աղէկ պիտի գիտնայ որ ընդհանրապէս տղաք ստախօս են , և հարկերին մէջ հինգ ճշմարտախօս թէ որ գտնուի մեծ բան է : Բայց քանի քանի անփորձ դաստիարակներ մէկ տղուն վրայ բարի համարմունք ունենալով՝ կարծեն թէ ճշմարտախօսին մէկն է , և ամէն ըսածներուն կը հաւատան , որով և չարաչար կը խաբուին : Ի՞նչ բանիս գէշ հետեանքները խիստ շատ են , որոնցմէ գլխաւորները միայն դէսենք :

Նախ տղայ մը տեսնելով թէ իր դաստիարակին աչքը մտած ըլլալով՝ իրեն ամէն ըսածներուն կը հաւտայ , կը սկսի ընկերներուն վրայ սուտու-

մոլտ զըպարտութիւններ ընել և իրեն յանցանքները ծածկել, որով թըշնամութիւն մը կը մտնէ իրեն ու ընկերներուն մէջ. ան պատճառաւ նաև դաստիարակին ալ կ'ատեն: Երկրորդ՝ տղայ մը թէպէտև իրեն ստախոսութեամբը ընկերներուն փնաս չհասցընէ, բայց տեսնելով թէ դաստիարակը կրնայ խաբել, անկէ ետև կը սկսի անիկայ արհամարհել. մանաւանդ երբոր դաստիարակը այնպիսի կերպ մը բանեցընէ որ իբր թէ ինքը զամէնքը կը ճանչնայ, կամ աղէկ իմացած է իր աշակերտացը բնաւորութիւնները, կամ ամենեւին չխաբուիր անոնցմէ: Երրորդ մեծ չարիքը աս է որ դաստիարակին դիւրահաւանութիւնը տղուն ստախոսութեան ախտը քանի կ'երթայ կ'արմատանայ:

Իսկ ընկերութեան մէջ ստախոսի անուն հանելը ինչ վատ բան ըլլալը՝ ընթերցողաց կը թողունք որ մտածեն: Արեւմտեան դաստիարակ մը գիտնալով թէ ստախոսութիւնը տղոց սովորական պակասութիւնն է, որ և իցէ բան որ տարակոյս կրնայ վերցընել՝ պէտք չէ մէկէն հաւտայ տղոցմէ լսելով, հապա բանը աղէկ մը քննէ. վասն զի տղաք երբեմն ոչ միայն իրենց յանցանքը կը ծածկեն, հապա նաև իրենց ընկերներունը, մանաւանդ երբոր պղտի վախ մը ունենան՝ թէ ան յանցանքին ծայրը իրենց ալ կը դպչի: Ետ անգամ կ'ըլլայ որ երկու տղու մէջ եղած յանցանքը մէկը դաստիարակին կ'իմացընէ. անիկայ ալ քննելու համար յանցաւորներէն մէկը կը կանչէ, և անոր ճարտար խօսքերէն խաբուելով՝ իբրև անմեղ թող կուտայ, ու ալ նոյն բանին ետևէն չիյնար: Յանցաւորը դաստիարակին քովէն հեռանալուն պէս՝ ընկերը կը գտնէ ու կ'ըսէ որ ես աս կերպ սուտերով բանը ծածկեցի, դու ալ իմ ըսածներս ըսէ՛ թէ որ զքեզ ալ կանչելու ըլլայ: Եւ իրաւընէ քանի մը օրէն կամ ժամէն ետքը դաստիարակը մէկալն ալ կը կանչէ, բայց

անկէց ալ նոյն սուտերը լսելով՝ իբրև աւելի անմեղ զանոնք թող կուտայ, և թէ որ նոյն յանցանքը իմացընողը յանցաւորներուն աշակերտակիցներէն մէկն է՝ կը սաստէ կը պատժէ: Երբեմն ալ բոլորովին աս բանիս ներհակը կը պատահի. այսինքն ստախոս աշակերտ մը անմեղներուն վրայ յանցանք կը ձգէ, դաստիարակն ալ կը հաւտայ:

Տղաք այնչափ սուտ կը զուրցեն որ բան չէ զանոնք բռնելը. վասն զի խորամանկ ստախոս քիչ կը գտնուի. և զանոնք ուղղելու գլխաւոր կերպը աս է: Դաստիարակը եղած բանը ուրիշ տեղէ ծածուկ իմանալէն ետև՝ առանց նշան տալու տղուն հարցընելու է. երբոր սուտ զուրցէ, հանդարտութեամբ քանի մը անգամ վրայ տալու է. երբոր ինքը ըսած սուտին վրայ հաստատուն կենայ, ան ատեն պէտք է դաստիարակը պատմէ եղածը՝ թէ բանը ասանկ ասանկ չէ. երբոր անիկայ ամօթէն ալ չկարենայ բերան բանալ, ըսելու է որ՝ եթէ ճշմարիտը խոստովանէիր՝ յանցանքդ գրեթէ բոլորովին կը ջնջուէր. բայց հիմա երկու յանցանքի տէր ես, և պատիժդ ալ անոր համեմատ. ասանկով գործողութեան համեմատ պատիժ մը տալու է: Իսկ թէ որ տղաքը յանցանք մը ընեն, ու վարպետին ստոյգը իմացընող չըլլայ, ան ատեն վարպետ հարցմունքներով իրենց ստախոսութիւնը բռնելու է, և յանցանքին համեմատ խրատելու կամ պատժելու է: Բայց երբոր տղաք ստէպ ստէպ գան իրարու վրայ փուռ ու մոլճ ամբաստանութիւններ ընեն, որոնց մէջ սուտ պարագաներ շատ կը մտնեն, պէտք չէ ականջ կախել, մանաւանդ թէ ամբաստանողը յանդիմանելու է. բայց անանկ ալ չընել որ մեծ բան մըն ալ իմացուցած ժամանակը՝ ստախոսի տեղ դրուի ու խրտի տղան, որ մէյմըն ալ բան չզուրցեր, և անկից շատ փնասներ կրնան առաջ գալ: